

Marija Karanikić Mirić*
Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

ODMERAVANJE NAKNADE ŠTETE PREMA VREDNOSTI KOJU JE STVAR IMALA ZA OŠTEĆENIKA

Apstrakt: Prema odredbi čl. 189, st. 4 srpskog Zakona o obligacionim odnosima, ako je neka oštećenikova stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, sud može da odredi visinu naknade štete prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. Neka pitanja u vezi sa primenom tog pravila ostala su sporna u pravnoj teoriji i praksi domaćih sudova. Prvo pitanje tiče se prirode pravila o odmeravanju naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. Da li je reč o subjektivnom merilu naknade imovinske štete ili o afekcionoj vrednosti oštećene ili uništene stvari kao obliku moralne štete? Drugo, da li se pomenuta norma primenjuje kada, prema pravilima o građanskoj odgovornosti za drugoga, neko drugi, a ne sam štetnik, odgovara za štetu pričinjenu umišljajnim krivičnim delom? I treće, može li, za potrebe primene posebnog pravila o odmeravanju naknade štete, parnični sud da rešava o postojanju umišljajnog krivičnog dela kao o prethodnom pitanju?

Ključne reči: Odmeravanje naknade stvarne štete prema subjektivnom merilu. – Psihički bol zbog oštećenja ili uništenja stvari (*Pretium affectionis*). – Odgovornost za drugoga. – Postojanje umišljajnog krivičnog dela kao prethodno pitanje.

1. UVOD

Prema pravilima srpskog Zakona o obligacionim odnosima, ako je neka oštećenikova stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, sud može da odredi visinu naknade štete prema vrednosti koju je ta stvar imala za oštećenika.¹ Činjenica što je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom ima za posledicu mogućnost da sud dosudi naknadu u većem obimu od onoga koji oštećeniku redovno pripada po pravilima o integralnoj naknadi.²

* docent, marija@ius.bg.ac.rs

1 Čl. 189, st. 4, Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, 31/93, 22/99, 23/99, 35/99, 44/99.

2 Vid. Čl. 190, ZOO. Pojedini savremeni pravni pisci smatraju da načelo integralne naknade ne isključuje potrebu stvaranja sistema građanskopravne odgovornosti koji ne samo što garantuje pravo oštećenog na potpunu reparaciju, nego oštro kažnjava zlonamernost postupka kojim je pričinjena šteta. Ovo kažnjavanje imalo bi za cilj prevenciju budućih štetnih postupanja. C. Coutant-Lapalus/2002/: *Le principe de la réparation intégrale en droit privé*, Institut de droit des affai-

Odmeravanje naknade štete prema vrednosti koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika ima dugu istoriju u domaćem pravu.³ U odlukama domaćih sudova iz vremena pre donošenja Zakona o obligacionim odnosima, uslov za odmeravanje naknade prema posebnom merilu nije se sastojao u prouzrokovanju štete krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, nego u postojanju kvalifikovane krivice u građanskopravnom smislu na strani štetnika. Prema jednoj odluci Vrhovnog suda Vojvodine iz 1963. godine, naknada štete može se dosuditi u visini posebne vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, ako je šteta učinjena namerno ili iz krajnje nepažnje.⁴ Pravilo koje danas važi pisano je po ugledu na pravilo iz Skice za zakonik o obligacijama i ugovorima,⁵ ali se od njega ipak razlikuje, o čemu će docnije biti reči.

Prema važećem zakonskom pravilu, sud može da odredi visinu naknade štete prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, ako je ta stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. To je jedina odredba Zakona o obligacionim odnosima u kojoj se koristi reč *umišljaj*. Zakonodavac stepenuje krivicu u građanskopravnom smislu na nameru, krajnju nepažnju i običnu nepažnju.

Treba uočiti da namera štetnika da drugome prouzrokuje štetu nije uslov za subjektivno odmeravanje naknade iz čl. 189, st. 4 ZOO. Subjektivno merilo primeniće se ako je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, bez obzira na to da li je štetnik imao nameru prouzrokovanja štete (*animus nocendi*). Dovoljno je da je šteta prouzrokovana umišljajno izvršenim krivičnim delom, pri čemu se za takvu štetu u građanskom pravu može odgovarati i po objektivnom principu.

Pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO tiče se odmeravanja naknade štete, a ne uslova za zasnivanje građanskopravne odgovornosti za štetu. Neophodno je da sud prvo utvrdi da su ispunjeni uslovi za zasnivanje subjektivne ili objektivne odgovornosti za

res, Presses universitaires d'Aix-en-Provence, Aix-en-Provence, *passim*. Srpski građanski zakonik (SGZ) nije priznavao načelo potpune naknade, nego je obim naknade štete na koju oštećenik ima pravo vezivao za stepen krivice štetnika. Tako je oštećenik imao pravo na izmaklu dobit samo ako mu je šteta prouzrokovana „*zlom namerom ili iz krajnjeg nebreženja*.“ Vid. § 819, Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju /1990/: fototipsko izdanje sa originala iz 1939. godine, Beograd. U tom smislu vid. i: § 1324 Austrijskog građanskog zakonika – AGZ. *Austrijski građanski zakonik /1921/*: preveo Dragoljub Arandžević, II izdanje, Prosveta, Beograd.

- 3 „Pri ocjeni štete ne treba se obzirati na cijenu koja dolazi od lična omilja, to jest na onu osobitu, često prečeranu, vrijednost koju je stvar imala za oštećenika, kome se radi osobitih uzroka osobito milila, nego treba uzeti za mjerilo običnu imovinsku vrijednost koju je stvar imala u imovini, osim kad bi zakon naročito inače naredio.“ Čl. 926, Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru – OIZ /1980/: fototipsko izdanje sa originala iz 1888. godine, Obod, Cetinje. Ako je nesavesni držalac do stvari došao krivičnim delom, naknada se dosuđuje prema vrednosti iz osobite naklonosti. Vid. §§ 305 i 335 AGZ, 205 SGZ. Prema odredbi § 1331 AGZ, oštećenik može zahtevati vrednost iz osobite naklonosti kada mu je šteta prouzrokovana krivičnim delom ili kvalifikovanom krivicom u građanskopravnom smislu (*od obesti ili zluradosti*).
- 4 „Naknada štete u visini vanredne vrednosti (afekcione vrednosti) koju je stvar imala za oštećenog može se dosuditi samo ako je šteta učinjena namerno ili krajnjom nepažnjom. Ova krivica se ne pretpostavlja, nego se mora dokazati.“ Rešenje Vrhovnog suda Vojvodine, Rev. 456/63 od 20.9.1963. godine, *Zbirka sudskih odluka /1963/*: knjiga VIII, sveska 3, odluka br. 333.
- 5 „Kad je šteta prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom, veličina pretrpljenog gubitka određuje se prema vrednosti koju je stvar imala lično za oštećenika.“ Čl. 152, st. 2, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima – Skica. Vid. M. Konstantinović /1996/: *Obligacije i ugovori. Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Službeni list, Beograd.

štetu, da bi se uopšte postavilo pitanje na koji način se odmerava naknada na koju oštećenik ima pravo.⁶ Za zasnivanje subjektivne odgovornosti za štetu u srpskom pravu dovoljna je, po pravilu, štetnikova obična nepažnja.⁷ Ona se oborivo pretpostavlja ako oštećenik dokaže postojanje štete i uzročnopsledičnu vezu između štetnikovog postupanja i štete.⁸ Međutim, moguće je da štetnik objektivno odgovara za štetu prouzrokovanu krivičnim delom koje je učinio sa umišljajem. To će, na primer, biti slučaj kada se način na koji je štetnik koristio kakvu opasnu stvar, ili obavljao opasnu delatnost, kvalifikuje kao krivično delo učinjeno sa umišljajem. U tom slučaju, postojanje krivice u građanskopravnom smislu na strani štetnika pravno je irelevantno.

Neka pitanja u vezi sa primenom pravila iz čl. 189, st. 3 ZOO ostala su sporna. Na prvom mestu, tu je pitanje da li je pomenutom normom zakonodavac propisao poseban, subjektivan kriterijum za procenu stvarne štete, ili se tu radi o afekcionoj vrednosti uništene ili oštećene stvari kao posebnom obliku moralne štete. Bez obzira na to što je zakonodavac uvrstio ovo pravilo među odredbe o obimu naknade materijalne štete, mnogi domaći pravni pisci smatraju da se ono odnosi na sentimentalnu vrednost koju uništenoj ili oštećenoj stvari pridaje oštećenik.⁹ Drugo, postavlja se pitanje da li se pravilo iz čl. 189, st. 1 primenjuje u slučajevima odgovornosti za drugoga ili samo kod odgovornosti za posledice vlastitog čina. I treće, može li, za potrebe primene pravila o odmeravanju naknade štete, parnični sud da rešava o postojanju umišljajnog krivičnog dela kao o prethodnom pitanju.

2. NAČELO INTEGRALNE NAKNADE I ODMERAVANJE NAKNADE STVARNE ŠTETE

Jedno od osnovnih načela savremenog srpskog odštetnog prava jeste načelo integralne ili potpune naknade pretrpljene štete. Prema tom načelu oštećenik ima pravo na naknadu imovinske štete u iznosu koji je potreban da bi se njegova

- 6 Vid. „Kada visina štete po pravnom pravilu zavisi od toga da li je šteta pričinjena grubom (očiglednom) nepažnjom, a postoji pravnosnažna presuda kojom je štetnik proglašen krivim da je iz nehata izvršio krivično delo kojim je pričinjena ta šteta, sud je u parnici ipak dužan da ocenom dokaza utvrdi stepen nepažnje.“ Presuda Vrhovnog suda Slovenije Gž. 228/57 od 14.6.1957. godine, *Zbirka sudskih odluka /1957/*: knjiga II, sveska 2, odluka br. 369.
- 7 „Po pravilu o pretpostavljenoj krivici (čl. 154, st. 1 ZOO) pretpostavlja se samo najblaži stepen krivice učinioca štete (obična nepažnja). Teži stepen krivice (gruba nepažnja i namera) pretpostavlja se samo ako je takva pretpostavka zakonskim pravilom izričito utvrđena, ili ako iz smisla odnosnog zakonskog pravila to nedvosmisleno proizlazi. Izvan tih slučajeva stepen krivice dokazuje se prema opštim pravilima dokaznog postupka.“ Zaključak XIV Zajedničke sednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda od 25 i 26. marta 1980. godine, *Zbirka sudskih odluka*, knjiga V, sveska 1, str. 18.
- 8 Vid. više: M. Karanikić Mirić /2009/: Pretpostavka krivice u građanskom pravu, *Pravni život*, br. 11, 941–958.
- 9 Ž. Đorđević /1995/: Naknada (čl. 185–198) –u: S. Perović (ur.), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 439–440; Ž. S. Đorđević /1987/ –u: Ž. S. Đorđević, V. S. Stanković, *Obligaciono pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 475; O. Antić /2008/: *Obligaciono pravo*, Pravni fakultet u Beogradu / Službeni glasnik, Beograd, 474; B. Loza /2000/: *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 253.

materijalna situacija dovela u ono stanje u kojem bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja (čl. 190 ZOO). Drugim rečima, naknada štete treba da postavi oštećenika u imovinsku poziciju u kojoj bi on bio u času dosuđenja da mu šteta nije prouzrokovana, a ne u poziciju u kojoj ga je štetni događaj zatekao. Razlika između ove dve pozicije ogleda se u izmakloj dobiti. Drugim rečima, načelo integralne naknade garantuje oštećeniku pravo na naknadu kako stvarne štete, tako izmakle dobiti, bez obzira na stepen štetnikove krivice.¹⁰

Građansku odgovornost, za razliku od krivične, karakteriše pluralitet osnova odgovornosti.¹¹ Princip integralne naknade ne važi samo kada je odgovornost za štetu subjektivna, nego i onda kada se ta odgovornost zasniva na stvorenom ili održavanom riziku.¹²

Pravila o obimu naknade materijalne štete na koju oštećenik ima pravo povezuju sa svrhom ustanove odgovornosti za štetu u određenom pravnom sistemu.¹³ U tom smislu na njih se ne može gledati kao na pravila tehničke prirode. Načelo integralne naknade ima za cilj potpunu zaštitu imovinske pozicije oštećenika od tuđih postupaka koji za sobom povlače odgovornost za štetu. Pored toga, ono sprečava da ustanova odgovornosti bude izvor bogaćenja za oštećenika. S druge strane, načelo integralne naknade znači da građansko pravo jednako tretira štetnika koji postupa namerno i štetnika koji postupa sa najlakšim oblikom krivice. To je u skladu sa idejom koja je široko prihvaćena u domaćoj teoriji odštetnog prava, po kojoj se primarna svrha odgovornosti za štetu ogleda u reparaciji.¹⁴

10 Suprotno vid. § 819 SGZ. U austrijskom pravu postoji načelna veza između stepena štetnikove krivice i obima naknade na koju oštećenik ima pravo, pa on ima pravo na potpunu naknadu samo ako je šteta pričinjena namerno ili grubom nepažnjom. Ako je šteta prouzrokovana običnom nepažnjom, oštećenik ima pravo samo na naknadu stvarne šteta (§1324 AGZ). Ipak, austrijski sudovi široko tumače pojam pozitivne ili stvarne štete (*positiver Schaden*). Pored toga, komisija koju je osnovalo austrijsko Ministarstvo pravde izradila je, i 2005. godine objavila, nacrt izmena i dopuna Austrijskog građanskog zakonika. Tim nacrtom predloženo je uvođenje pravila po kojem bi štetnik bio dužan da naknadi ukupnu štetu (stvarnu štetu i izmaklu dobit) i kada je postupao sa najblažim stepenom nepažnje. B. C. Steininger /2006/: *New Austrian Tort Law Draft* –u: H. Koziol, B. C. Steininger (eds.), *Yearbook on European Tort and Insurance Law 2005*, Springer, Vienna, New York, 125.

11 O osnovima odgovornosti u građanskom pravu, vid.: M. Konstantinović /1992/: Osnov odgovornosti za prouzrokovanu štetu, *Pravni život*, br. 9–10, 1153–1163, S. Perović /2004/: Osnov ugovorne i deliktne odgovornosti, *Pravni život*, br. 3–4, 5–49, P. D. Klarić /2003/: Pravna osnova odgovornosti za štetu –u: *Odštetno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1–168, M. Karanikić Mirić /2009/: *Krivicica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, predgovor napisao Miodrag Orlić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 62–65.

12 U slučaju odgovornosti po osnovu pravičnosti iz čl. 169 ZOO princip potpune naknade ne važi. Tu je reč korektivnom institutu, kod koga je primena načela potpune naknade izričito isključena: zakonodavac predviđa mogućnost da sud, pod određenim uslovima, obaveže odgovorno lice da štetu naknadi *potpuno ili delimično*.

13 Savremena francuska autorka Kutan-Lapalus (*Coutant-Lapalus*) smatra da načelo integralne naknade predstavlja sredstvo za povratak na *status quo ex ante* i služi kao garancija socijalnog mira. Ideja da treba nadomestiti gubitak, odnosno popraviti učinjeno zlo, povezana je sa načinom na koji se u građanskom pravu razumeju pojmovi odgovornosti i pravičnosti. C. Coutant-Lapalus, *op. cit.*, 515.

14 „Sadržina građanske odgovornosti je naknada prouzrokovane štete. I kada se naknada sastoji u plaćanju izvesne sume novca, nju treba razlikovati od novčane kazne; ne samo zato što se naknada

Ustanova odgovornosti za pričinjenu štetu nije sredstvo za kažnjavanje štetnika koji je pokazao zlu ili slabu volju ili postupio onako kako nije trebalo, već sredstvo za popravljavanje zabranjenih posledica pogrešnog postupka. Obim naknade koju štetnik duguje jednak je pričinjenoj šteti. U pojedinim slučajevima zakonodavac propisuje izuzetke od načela potpune naknade. Tada oštećenik dobija naknadu u iznosu koji je manji ili veći od onoga na šta bi inače, prema pravilu o integralnoj naknadi, imao pravo.¹⁵ Primera radi, sud može, vodeći računa o imovnom stanju oštećenika, da osudi odgovorno lice na isplatu manje naknade nego što iznosi šteta, ako ta šteta nije prouzrokovana ni namerno ni krajnjom nepažnjom, a odgovorno lice je lošeg imovnog stanja u toj meri da bi ga isplata potpune naknade dovela u oskudicu.¹⁶

U slučaju da je oštećeniku uništena ili oštećena kakva stvar, načelo integralne naknade nalaže da mu se naknadi sva šteta i ništa preko štete.¹⁷ Da bi do toga došlo, neophodno je da se utvrdi iznos štete odnosno vrednost pretrpljenog gubitka, a tome služe pravila o odmeravanju (naknade) štete. Kada je reč o odmeravanju stvarne štete, ona se vrši prema objektivnom merilu, odnosno prema prometnoj vrednosti oštećene ili uništene stvari.¹⁸ Sud dosuđuje naknadu prema vrednosti koju za

- isplaćuje oštećenome a kazna naplaćuje u korist države, nego naročito zbog njihovih svrha – za razliku od svrhe kazne, naknada ima za svrhu popravku štete, reparaciju.“ M. Konstantinović /1969/: *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, Savez studenata Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 79. Vid. takođe: S. Perović /1995/: *Predgovor. Zakon o obligacionim odnosima*, Službeni list, Beograd, 52, J. Radišić /2007/: *Obligaciono pravo. Opšti deo, Nomos*, Beograd, 189. Prema Starcku (Starck), *zdrav razum* nalaže da se odgovornost uslovi postojanjem uzročne veze između štetnikovog postupka i štete koju je pretrpeo oštećenik (*une exigence de bon sens*). B. Starck /1996/: *Obligations – Responsabilité délictuelle*, Cinquième édition par Henri Roland et Laurent Boyer, Litec, Paris, 435. Pojedini pravni pisci tvrde da je saglasno zahtevima *korektivne pravde* da konačne imovinske posledice činjenice što je došlo do štete snosi onaj ko je štetu prouzrokovao, a ne onaj kome je šteta naneta. E. J. Weinrib /1987/: *Causation and Wrongdoing*, Chicago-Kent Law Review 63, 448–449. Upr. J. L. Coleman /1992/: *A Mixed Conception of Corrective Justice*, Iowa Law Review 77, 427 i dalje; J. L. Coleman /1994/: *Tort Liability and the Limits of Corrective Justice*, u: J. L. Coleman and A. Buchanan (eds.), *In harm's way*, Cambridge University Press, Cambridge, 140 i dalje.
- 15 To su sledeći slučajevi: sniženje naknade zbog slabog imovnog stanja štetnika (čl. 191, st. 1 ZOO, čl. 153, st. 3 Skice), određivanje visine naknade prema vrednosti koju je stvar imala lično za oštećenika (čl. 189, st. 4 ZOO, čl. 152 st. 2 Skice), snižavanje standarda brižljivog postupanja kada je štetnik prouzrokovao štetu radeći nešto u korist oštećenika (čl. 191, st. 2 ZOO, čl. 153, st. 2 Skice), ustanova podeljene odgovornosti (čl. 192, st. 2 ZOO) odnosno krivice oštećenika (čl. 154, st. 2 Skice). Vid. takođe: S. Perović, *Predgovor*, 52–53; S. Perović, *Skica za jedan portret*, 30; J. Radišić, *op. cit.*, 275–279.
- 16 Čl. 191, st. 1 ZOO. Međutim: „Imovinsko stanje pravnog lica koje odgovara za štetu ne uzima se u obzir pri odmeravanju naknade za nematerijalnu štetu.“ Zaključak sa savetovanja Saveznog suda, vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda od 15 i 16. oktobra 1986. godine u Ljubljani, Zaključak broj 18, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, 2/1987.
- 17 *Tout le préjudice, mais rien que le préjudice*. Vid. S. Galland-Carval /2001/: France –u: U. Magnus (ed.), *Unification of Tort Law: Damages*, Principles of European Tort Law, vol. 5, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 49. Francuski Kasacioni sud smatra isto: „[...] le préjudice résultant d'une infraction doit être réparé dans son intégralité, sans perte ni profit pour aucune des parties.“ Cour de cassation, Chambre criminelle, N°: 08–88181, 22 septembre 2009, Bulletin criminel 2009, n° 157.
- 18 M. Toroman /1983/: Naknada (čl. 185–209), –u: B. T. Blagojević, V. Krulj (ur.), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 703, M. Konstantinović, *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, 98. Vid. „Veličina pretrpljenog gubitka određuje se prema prometnoj vrednosti stvari, izuzev slučaja kad zakon naređuje što drugo.“ Čl. 150, st. 2 Skice. Ume-

svakoga, na tržištu, ima stvar iste vrste i istog kvaliteta kao ona koja je uništena ili oštećena,¹⁹ i to prema cenama u vreme donošenja sudske odluke.²⁰

Zakonodavac konstituiše izuzetak od pravila o odmeravanju stvarne štete u slučaju da je oštećenikova stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. Tada se stvarna šteta ne procenjuje prema prometnoj vrednosti oštećene ili uništene stvari, nego prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. Ovo novo, subjektivno merilo procene stvarne štete isključuje primenu pravila iz čl. 189, st. 2 ZOO, po kojem se procena štete vrši prema cenama u vreme donošenja sudske odluke. Cena koja se za stvar može dobiti na tržištu u vreme presuđenja ovde ne služi kao merilo naknade, nego se naknada stvarne štete odmerava prema vrednosti koju je stvar, dok je postojala u neoštećenom stanju, imala za oštećenika.

Da sumiramo. Domaći zakonodavac propisao je da oštećenik ima pravo na naknadu kako obične štete, tako izmakle koristi, a da sud dosuđuje naknadu u iznosu koji je potreban da bi se oštećenik doveo u onaj imovinski položaj u kome bi bio da mu šteta nije pričinjena. Posebno pravilo uređuje slučaj kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom.²¹ Tada se visina naknade stvarne štete odmerava prema subjektivnom kriterijumu. Sve pomenute odredbe nalaze se pod naslovom *Obim naknade materijalne štete* (čl. 189–192 ZOO).

Mesto na koje je smešteno i način na koji je formulisano posebno pravilo o odmeravanju naknade štete kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom, govore u prilog shvatanju da je reč o posebnom, subjektivnom merilu

sto ove odredbe Skice, zakonodavac se opredelio za pravilo iz čl. 189, st. 2 ZOO. O izuzecima od opšteg pravila da se prilikom odmeravanja stvarne štete kao merilo uzima prometna vrednost stvari, vid: M. Toroman /1969/: *Odmeravanje naknade štete u građanskom pravu*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 77–80. Nasuprot pravilu srpskog prava, procena materijalne štete u švajcarskom pravu vrši se, u načelu, prema subjektivnom merilu. Oštećenik ima pravo na naknadu imovinske štete prema ekonomskoj vrednosti koju je stvar imala za njega lično. Samo izuzetno materijalna šteta procenjuje se prema prometnoj vrednosti uništene ili oštećene stvari. F. Werro /2003/: Art. 41–61 CO –u: F. Werro, L. Thévenoz, *Commentaire romand du Code des obligations I*, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 291.

19 J. Radišić, *op. cit.*, 272.

20 Čl. 189, st. 2 ZOO. Vid. Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 3618/2004 od 26.1.2005. godine, Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 311/2009 od 6.4.2009. godine, Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2621/2004 od 4.11.2004. godine. „Osnovno pravilo je da je visina (obim) naknade štete jednaka (ekvivalentna) veličini (obimu) nastale štete. Kada se šteta manifestuje u materijalnim dobrima oštećenog, a naknada se daje u novcu, njena visina se utvrđuje prema cenama u vreme donošenja sudske odluke. Izuzetno, ako je šteta nastala u novcu, smanjenjem imovine oštećenog određenim brojem novčanih jedinica, visina naknade se utvrđuje na dan nastanka štete i saglasno načelu monetarnog nominalizma predstavlja isti broj novčanih jedinica za koji se imovina oštećenog umanjila.“ Presuda Privrednog apelacionog sud, Pž. 3351/2010(3) od 29.4.2010. godine. „Visina štete utvrđuje se prema cenama u vreme donošenja sudske odluke, pa je duži vremenski period od dana sastavljanja nalaza i mišljenja veštaka do dana donošenja odluke bitna činjenica koju je sud dužan da pravilno i potpuno utvrdi, dajući jasne razloge za nju.“ Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 3960/2008 od 8.4.2009. godine. Vid. takođe: Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 1184/2006(1) od 3.11.2006. godine.

21 U francuskom pravu, kada je šteta na stvari prouzrokovana krivičnim delom, krivica oštećenika, odnosno njegov skrivljeni doprinos nastanku štete, ne može se uzeti kao osnov za smanjenje naknade na koju oštećenik ima pravo. „La faute de la victime d’une infraction pénale ne réduit pas son indemnisation.“ P. Jourdain /1990/: *Chroniques: Responsabilité civile, Revue trimestrielle de droit civil*, 670.

procene imovinske štete, a ne o afekcionoj vrednosti stvari kao obliku moralne štete. Reč o slučaju kada je oštećenjem jedne stvari poremećena kakva ekonomska celina u čiji sastav je ulazila oštećena stvar.²² Ipak, pojedini domaći autori smatraju da se odredba čl. 189, st. 4 ZOO odnosi na afekcionu vrednost uništene ili oštećene stvari kao jedan vid moralne štete.²³ Neki autori koriste naziv afekciona vrednost (*pretium affectionis*), iako o subjektivnom merilu naknade govore u okviru izlaganja o procenti imovinske štete.²⁴ O tome će biti reči u narednom odeljku ovoga rada.

3. PRIRODA PRAVILA O ODMERAVANJU NAKNADRE PREMA VREDNOSTI KOJU JE STVAR IMALA ZA OŠTEĆENIKA

3.1. Pravno-dogmatska analiza

Posebno pravilo o odmeravanju naknade u slučaju uništenja ili oštećenja stvari krivičnim delom učinjenim sa umišljajem smešteno je među odredbe ZOO o obimu naknade imovinske štete. Međutim, u domaćoj pravnoj teoriji ne postoji jedinstveno shvatanje o vrsti štete na koju bi to pravilo trebalo da se odnosi. Pojedini autori u odredbi čl. 189, st. 4 prepoznaju oblik moralne štete u vidu povrede afekcije, posebne naklonosti, individualne emocionalne reakcije oštećenika na određenu stvar, njegove lične vezanosti za nju.²⁵ U vremenu koje je prethodilo usvajanju Zakona o obligacionim odnosima, Obren Stanković pisao je o povredi afekcija usled uništenja stvari kao o jednom obliku neimovinske štete i na isti način tumačio predratna pravila domaćeg prava o odmeravanju naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika.²⁶ Nasuprot tome, za pojedine autore nije sporno da se odmeravanje naknade prema subjektivnom merilu iz čl. 189, st. 4 ZOO odnosi na stvarnu štetu kao oblik imovinske štete, i to na onu do koje dođe uništenjem ili oštećenjem stvari.²⁷

22 M. Toroman, Naknada (čl. 185–209), 706–707, J. Radišić, *op. cit.*, 273. Radišić pravi razliku između subjektivnog interesa i afekcione vrednosti koja je rezultat emocionalne vezanosti oštećenika za uništenu ili oštećenu stvar. O tome će biti reči donnije.

23 Ž. Đorđević, Naknada (čl. 185–198), 439–440.

24 M. Konstantinović, *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, 98. Oliver Antić, *op. cit.*, 509.

25 Ž. S. Đorđević u: Ž. S. Đorđević, V. S. Stanković, *Obligaciono pravo*, 475. Antić daje kao primer ubistvo psa koji nije rasan, nema prometnu vrednost, ali je oštećenikov ljubimac, pa otud njegova posebna, afekciona vrednost. O. Antić, *op. cit.*, 474. Vid. takođe: B. Loza, *op. cit.*, 253. Po nekim shvatanjima, subjektivno merilo naknade iz čl. 189, st 4 ZOO „po pravilu ima i izgled neimovinske štete.“ J. Salma /2007/: *Obligaciono pravo*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 605. Na ovaj način autor izbegava da se konačno izjasni o vrsti štete o kojoj je ovde reč. Austrijski pisac Helmut Kociol (*Helmut Koziol*) smatra da vrednost stvari iz osobite naklonosti (§ 1331 AGZ) predstavlja vid moralne štete. Reč je o sentimentalnoj vrednosti koju oštećenik lično pridaje nekoj stvari. H. Koziol, Austria –u: Ulrich Magnus (ed.), *op. cit.*, 12. U francuskom pravu se pod afekcionom štetom (*le préjudice d'affection*) podrazumeva psihički bol zbog smrti ili teškog invaliditeta bliskog lica kao vid moralne štete. S. Galland-Carval, *op. cit.*, 83.

26 O. Stanković /1968/: *Novčana naknada neimovinske štete*, Savremena administracija, Beograd, 155–156.

27 M. Toroman, Naknada (čl. 185–209), 706–707, M. Toroman, *Odmeravanje naknade štete u građanskom pravu*, 79. Konstantinović upotrebljava izraz *pretium affectionis*, ali govori o subjektiv-

Autori koji tvrde da odredba čl. 189, st. 4 ZOO predstavlja izuzetak od pravila da se naknada stvarne štete procenjuje prema tržišnoj vrednosti uništene ili oštećene stvari,²⁸ odnosno izuzetak od načela integralne naknade,²⁹ implicitno prihvataju da se pravilo o subjektivnom odmeravanju naknade odnosi na naknadu imovinske štete koja se sastoji u uništenju ili oštećenju stvari. To je stoga što se pravilima o potpunoj naknadi i proceni stvarne štete prema prometnoj vrednosti stvari uređuje obim naknade materijalne štete.

U kontekstu opisanih neslaganja od velike je pomoći razlikovanje koje pravi Jakov Radišić, između subjektivne imovinske vrednosti i afekcione vrednosti oštećene odnosno uništene stvari.³⁰

(1) Posebna ili subjektivna imovinska vrednost odnosno interes je ona vrednost koju stvar ima lično za oštećenika. Tu se ne misli na sentimentalnu vrednost stvari, nego na to koliko u ekonomskom smislu stvar lično vredi oštećeniku. Subjektivna vrednost stvari ne može biti manja od prometne vrednosti, budući da je prometna vrednost ona koju stvar ima za svakoga. Ako je uništena ili oštećena stvar činila ekonomsku celinu sa nekim drugim stvarima oštećenika, za njega je subjektivna vrednost takve stvari veća je od njene prometne vrednosti.³¹ Ako preostale oštećenikove stvari gube vrednost kada nema one koja je uništena, onda je reč o subjektivnom interesu odnosno posebnoj imovinskoj vrednosti koju je uništena stvar imala za oštećenika.³²

(2) Od toga treba razlikovati afekcionu vrednost stvari (*pretium affectionis*), koja predstavlja vid moralne štete. Primera radi, to je vrednost koju, u moralnom i emocionalnom smislu, za oštećenika ima stvar nasleđena od dragog pretka. Afekciona vrednost je posledica lične, emocionalne vezanosti oštećenika za uništenu ili oštećenu stvar, kao što je porodična slika, diploma, ili neka stvar koja inače ima i prometnu vrednost ali oštećeniku iz sentimentalnih razloga vredi više nego drugima.³³

Pojedini domaći autori smatraju da se odredba čl. 189, st. 4 ZOO odnosi upravo na afekcionu vrednost stvari kao vid moralne štete, dok drugi smatraju da je tu reč o subjektivnom imovinskom interesu oštećenika.³⁴

---

nom merilu za procenu naknade stvarne štete. M. Konstantinović, *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, 98.

28 M. Konstantinović, *op. cit.*, 98.

29 Ž. Đorđević, *Naknada* (čl. 185–198), 440.

30 J. Radišić /1998/: *Razgraničenje imovinske i neimovinske štete, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1–3, 13–14.

31 J. Radišić, „Razgraničenje imovinske i neimovinske štete,“ 13. Radišić navodi gubitak jednog od dva dresirana psa, koji su zajedno izvodili akrobacije u cirkusu. Tada je interes vlasnika veći od tržišne vrednosti dresiranog psa iste vrste, pola i starosti. Isti primer navodi Vero (*Werro*) u komentaru švajcarskog Zakonika o obligacijama. F. Werro, *op. cit.*, 291. Vid. takođe: M. Toroman, „Naknada (čl. 185–209),“ 706.

32 J. Radišić, *Obligaciono pravo*, 272, M. Toroman, *Naknada* (čl. 185–209), 706.

33 J. Radišić, *Razgraničenje imovinske i neimovinske štete*, 14. Vid. takođe: H. Koziol, *op. cit.*, 12.

34 Radišić smatra da je zakonska formulacija nejasna, ali da ta formulacija više liči na imovinski interes oštećenika, nego na moralnu štetu. J. Radišić, „Razgraničenje imovinske i neimovinske štete,“ 14. Odredbu čl. 189, st. 4 ZOO razumeju kao pravilo o odmeravanju naknade moralne štete: Ž. Đorđević, *Naknada* (čl. 185–198), 439–440 (mada ističe da je reč o izuzetku od pravila o

Izuzetno je mali broj objavljenih odluka u kojima se sudovi pozivaju na čl. 189, st. 4 ZOO. Vrhovni sud Srbije je 2004. godine istakao da se duševni bol zbog gubitka stvari ne kvalifikuje kao moralna šteta u srpskom pravu. Pored toga, sud je smatrao da se naknada materijalne štete u iznosu koji je veći od prometne vrednosti stvari može zahtevati samo izuzetno, kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom. Iz toga proizlazi da je sud razumeo odredbu čl. 189, st. 4 ZOO kao osnov za dosuđenje materijalne štete u iznosu koji je veći od prometne vrednosti uništene stvari.³⁵

U literaturi se ističe da je čl. 189, st. 4 ZOO pisan po uzoru na § 1331 AGZ,³⁶ koji se u austrijskom pravu razume kao pravilo o odmeravanju moralne štete.³⁷ Međutim, pravilo je austrijskog prava da oštećenik ima pravo na naknadu vrednosti iz osobite naklonosti (*Wert der besonderen Vorliebe*), ako mu je šteta prouzrokovana krivičnim delom ili naročito kvalifikovanim oblikom krivice (*aus Muthwillen und Schadenfreude*). U domaćem pravilu naklonost se ne pominje, kao ni bilo šta drugo što bi ukazivalo na oštećenikov sentimentalni, emocionalni odnos prema uništenoj ili oštećenoj stvari.

Prema odredbi čl. 152, st. 2 Skice, visina pretrpljenog gubitka određuje se prema vrednosti koju je stvar imala *lično* za oštećenika, ali samo ako je šteta prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom. Kvalifikovani oblici krivice u građanskopravnom smislu nisu dovoljni. Srpski zakonodavac uneo je tri izmene u odredbu predloženu Skicom. Prvo, propisao je da sud može (a ne mora) da odredi visinu naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. Drugo, izbacio je reč „lično“ iz određenja vrednosti koju je stvar imala za oštećenika. Na kraju, precizirao je da se pod štetom koja je prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom misli na uništenje ili oštećenje stvari.

(1) Ako se pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO odnosi na odmeravanje satisfakcije za sentimentalnu, emocionalnu vrednost koju uništena ili oštećena stvar ima za ošte-

---

integralnoj naknadi), O. Antić, *op. cit.*, 474 (mada o ovome govori u okviru izlaganja o naknadi materijalne štete), B. Loza, *op. cit.*, 253. Pojedini izbegavaju da se izjasne, kao J. Salma, *op. cit.*, 605. Autori koji pišu o subjektivnom kriterijumu za procenu materijalne štete štete, odnosno o subjektivnom imovinskom interesu: M. Toroman, „Naknada (čl. 185–209),“ 706–707, J. Radišić, *Obligaciono pravo*, 273, M. Konstantinović, *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, 98.

35 „Tužilji je pogrešnom primenom odredbe čl. 200 ZOO dosuđena i nematerijalna šteta prouzrokovana njenim duševnim patnjama zbog gubitka – krađe vredne skulpture. Ovo iz razloga što se taj vid štete može dosuditi samo u slučaju povrede života i tela, ugleda, časti, slobode ili prava ličnosti, odnosno smrti bliskog lica ili pretrpljenog straha. Gubitak materijalne stvari, pa i umetničkog dela, ne predstavlja zakonom priznati osnov za dosuđenje nematerijalne štete prouzrokovane duševnim bolovima nastalim tim povodom. Izuzetno ZOO predviđa mogućnost i većeg dosuđenja materijalne štete od stvarne vrednosti uništene stvari. To je izričito propisano odredbom čl. 189, st. 4 ZOO, ali samo u slučaju kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom štetnika. U konkretnom slučaju taj uslov nije ispunjen, jer gubitak skulpture nije nastao krivičnim delom tužene, već trećeg lica. Stoga se uvećana naknada, adekvatna vrednosti koju je ta skulptura imala za tužilju, može dosuditi samo na teret lica koje je skulpturu ukralo, ali ne i na teret tužene.“ Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. I 2749/2004 od 25.11.2004. godine, baza sudskih odluka *ParagrafLex*.

36 J. Radišić, „Razgraničenje imovinske i neimovinske štete,“ 14.

37 H. Koziol, *op. cit.*, 12.

ćenika, to bi značilo da je zakonodavac, pod naslovom *Obim naknade materijalne štete*, u srpsko pravo uveo poseban oblik neimovinske štete – psihički bol zbog oštećenja ili uništenja stvari. (2) Naprotiv, ako se ovo pravilo odnosi na subjektivnu imovinsku vrednost uništene ili oštećene stvari, onda bi to značilo da zakonodavac ne uvodi novi oblik štete u srpsko pravo, nego da propisuje posebno merilo odnosno metod odmeravanja imovinske štete, za one slučajeve kada je oštećenikova stvar oštećena ili uništena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem.

Ovo potonje bilo bi u skladu sa stavom Vrhovnog suda Srbije da duševni bol zbog uništenja ili oštećenja stvari ne predstavlja poseban oblik moralne štete u srpskom pravu, ali da se naknada imovinske štete može zahtevati u iznosu koji je veći od prometne vrednosti stvari, ako je do njenog uništenja ili oštećenja došlo umišljajnim izvršenjem krivičnog dela.³⁸ Domaći zakonodavac predvideo je izričito oblike moralne štete u čl. 155, 200 i 202 ZOO. U tim članovima ne pominje se psihički bol zbog gubitka stvari.

Pored svega navedenog, kada ustanove srpskog odštetnog prava imaju (i) retributivni karakter,³⁹ zakonodavac je sklon da produži rok u kojem je potraživanje naknade štete utuživo,⁴⁰ ili da pooštri kriterijum po kojem se procenjuje obim štete,⁴¹ a ne da uvodi sasvim novu vrstu štete, za koju bi se odgovalo samo kada treba kazniti štetnika.

Da sumiramo. Mesto koje je zakonodavac namenio pravilu iz čl. 189, st. 4 ZOO, način na koji je to pravilo formulisao, kao i način na koji inače propisuje vidove moralne štete i (izuzetno) uvodi retributivne elemente u srpsko odštetno pravo, govore u prilog tome da je ovde reč o posebnom, subjektivnom merilu naknade stvarne štete, koje sud može da primeni kada je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. S tim je u skladu i navedeno shvatanje Vrhovnog suda Srbije iz 2004. godine, kao i shvatanja domaćih pravnih pisaca koji su se ovom materijom produbljeno bavili.⁴²

3.2 Kritički osvrt

Komisija za izradu građanskog zakonika⁴³ ponudila je na javnu raspravu prednacrt dela buduće srpske građanske kodifikacije kojim se uređuju obligacioni odnosi.⁴⁴ Prednacrtom je predviđeno da se pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO sadržinski ne

38 Vid. Fn. 35.

39 Toroman smatra da naknada štete prema vrednosti koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika, ima na prvom mestu represivni, pa tek onda reparacioni karakter. M. Toroman, *Odmeravanje naknade štete u građanskom pravu*, 80.

40 Vid. Čl. 377, st. 1 ZOO.

41 Vid. Čl. 266, st. 2, čl. 671, st. 4, čl. 733, čl. 870, st. 3 ZOO, a tu bi došao i čl. 189, st. 4 ZOO, koji je predmet ovoga rada.

42 M. Toroman, *Naknada* (čl. 185–209), 706–707, J. Radišić, „Razgraničenje imovinske i neimovinske štete,” 14.

43 Ova komisija formirana je 2006. godine odlukom Vlade Republike Srbije. Vid. Odluka o obrazovanju posebne Komisije radi kodifikacije građanskog prava i izrade Građanskog zakonika, *Sl. glasnik RS* br. 104/06, 110/06 i 85/09.

44 Komisija za izradu Građanskog zakonika /2009/: *Prednacrt. Građanski zakonik Republike Srbije. Druga knjiga. Obligacioni odnosi*, Vlada Republike Srbije, Beograd, 143.

menja i da ostane na mestu na kojem je, a to znači u odseku kojim se uređuje obim naknade materijalne štete. Alternativno se predlaže povratak na pravilo iz čl. 152, st. 2 Skice, koje bi bilo smešteno među pravila o sniženju naknade, što znači opet u odsek koji se odnosi na obim naknade materijalne štete.⁴⁵ S tim u vezi, otvaraju se pitanja o potrebi da se u srpskom pravu zadrži pravilo o odmeravanju naknade prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, načinu na koji to pravilo treba razumeti i mestu koje mu, eventualno, treba nameniti u budućoj građanskoj kodifikaciji.

(1) Ako se odredba čl. 189, st. 4 ZOO razume kao pravilo kojim se propisuje poseban oblik moralne štete, a to je duševni bol zbog uništenja ili oštećenja stvari, onda je pravo mesto za to pravilo odsek zakona koji se odnosi na naknadu nematerijalne štete.⁴⁶ U toj konstrukciji, naknada za psihički bol usled gubitka stvari koja je imala osobitu sentimentalnu vrednost za oštećenika može se zahtevati samo kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom. Primera radi, tokom izvršenja krivičnog dela silovanja učinilac je pokidao lančić žrtve. Taj lančić za žrtvu predstavlja dragu uspomenu na preminulog oca, bez obzira na to ima li prometnu vrednost. U takvom slučaju, žrtva krivičnog dela ima pravo na naknadu za psihički bol zbog gubitka stvari koja je za nju imala osobitu sentimentalnu vrednost.

Kada se shvati na ovaj način, pravilo iz čl. 189, st. 1 ZOO ne konstituiše izuzetak od načela integralne naknade (čl. 190 ZOO), nego od pravila da psihički bol zbog gubitka stvari ne predstavlja štetu u pravnom smislu.⁴⁷ U tom slučaju, ovu odredbu trebalo bi preformulisati, tako da bude jasno da se ona odnosi na afekcionu vrednost, vrednost iz osobite naklonosti, koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika, a ne na oštećenikov osujećeni subjektivni ekonomski interes. Pored toga, tu odredbu trebalo bi premestiti u odsek zakona koji se odnosi na naknadu moralne štete.⁴⁸

(2) Već je rečeno da mesto na kojem se sporna odredba sada nalazi u zakonu, način na koji je sročena i način na koji zakonodavac inače propisuje vidove moralne štete i (izuzetno) uvodi retributivne elemente u srpsko odštetno pravo, daju za pravo onima koji postojeću normu tumače kao posebno, subjektivno merilo naknade stvarne štete. S tim u vezi, otvara se pitanje potrebe za ovom normom, u pravnom sistemu koji na načelnom nivou prihvata integralnu naknadu kao cilj odnosno svrhu ustanove odgovornosti za štetu.

Skicom je predloženo da se veličina pretrpljenog gubitka određuje prema prometnoj vrednosti stvari, izuzev kada zakon naređuje što drugo (čl. 150, st. 2 Skice). Umesto toga, zakonodavac je propisao da se visina naknade štete određuje prema cenama u vreme donošenja sudske odluke, izuzev kada zakon naređuje što drugo (čl. 189, st. 2 ZOO). Dakle, pravilo o objektivnom merilu štete na stvari nije izričito zakonsko pravilo srpskog odštetnog prava. Ipak, u domaćoj pravnoj teoriji nije sporno da se šteta na stvari odmerava prema takozvanoj objektivnoj, a to će reći

45 Vid. Čl. 214 i 216 Prednacrtu.

46 Sada su to čl. 199–205 ZOO.

47 Vid. već navedeno rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. I 2749/2004 od 25.11.2004. godine.

48 Drugo je pitanje da li postoje pravno-politički razlozi za postojanje ovakve norme u srpskom odštetnom pravu. Rasprava te vrste nije predmet ovoga rada.

prometnoj (tržišnoj, stvarnoj) vrednosti uništene ili oštećene stvari.⁴⁹ O izuzecima od tog pravila iscrpno je pisala Marija Toroman.⁵⁰

Osnovno, opšte pravilo o odmeravanju naknade stvarne štete, a to je pravilo da se šteta procenjuje prema prometnoj vrednosti uništene ili oštećene stvari, ne može se tumačiti kao izuzetak od načela integralne naknade, već samo kao potvrda tog načela. Drugim rečima, opšte pravilo o odmeravanju naknade stvarne štete može se primeniti samo ako se njegovom primenom afirmiše načelo integralne naknade, kao temeljno načelo odštetnog prava. U tom smislu, načelo integralne naknade treba razumeti kao opšti korektiv pravila o odmeravanju naknade stvarne štete prema prometnoj vrednosti uništene i oštećene stvari. Naknada se može odmeriti prema prometnoj vrednosti uništene ili oštećene stvari samo ako se na taj način oštećenik postavlja u onu imovinsku poziciju u kojoj bi se nalazio da mu šteta nije prouzrokovana. Svrha ustanove odgovornosti za pričinjenu štetu bila bi osujećena ako bi opšte pravilo o odmeravanju naknade imalo prioritet bez obzira na to što se njegovom primenom u konkretnom slučaju negira načelo integralne naknade.

Načelo integralne naknade podrazumeva postavljanje oštećenika u onu imovinsku poziciju u kojoj bi on bio da je izostao štetni događaj. Ako je oštećeniku uništena ili oštećena kakva stvar, naknada štete odmerava se prema njenoj prometnoj vrednosti na dan donošenja sudske odluke. Međutim, ako je oštećena ili uništena stvar bila individualno određena i ako je ta stvar bila u funkcionalnoj vezi sa drugim stvarima oštećenika, to jest ako je sa njima činila ekonomsku celinu, onda prometna vrednost uništene ili oštećene stvari nije dovoljna da se oštećenik postavi u onu imovinsku poziciju u kojoj bi bio da mu šteta nije pričinjena. Drugim rečima, u slučaju uništenja ili oštećenja individualno određene stvari koja je bila u funkcionalnoj vezi sa drugim oštećenikovim stvarima, šteta nastaje ne samo na uništenoj ili oštećenoj stvari nego i na drugim stvarima oštećenika koje, bez stvari koja je uništena ili oštećena, gube vrednost.

Načelo integralne naknade nalaže da se ovakvom oštećeniku dosudi naknada koja bi bila dovoljna za potpunu reparaciju, a to bi obuhvatilo i gubitak na vrednosti drugih oštećenikovih stvari, čija vrednost je umanjena uništenjem ili oštećenjem stvari sa kojom su tvorile ekonomsku celinu. To važi bez obzira na to da li je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. Drugačije rečeno, načelo integralne naknade nalaže da se šteta na stvari proceni prema subjektivnom principu, to jest prema vrednosti koju je stvar imala za oštećenika, ako je uništena ili oštećena individualno određena stvar koja sa drugim oštećenikovim stvarima čini funkcionalnu odnosno ekonomsku celinu. To se ne sme staviti pod uslov da je stvar uništena umišljajnim krivičnom delom, jer bi takav uslov promenio u celosti smisao načela integralne naknade, odnosno doveo bi do toga da se integralna naknada garantuje samo ako je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem.

Da sumiramo. Mnogo toga govori u prilog shvatanju da se pravilom iz čl. 189, st. 4 ZOO propisuje posebno, subjektivno merilo naknade štete na stvari za slučaj da

49 M. Toroman, Naknada (čl. 185–209), 703, M. Konstantinović, *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, 98, J. Radišić, *Obligaciono pravo*, 272.

50 M. Toroman, *Odmeravanje naknade štete u građanskom pravu*, 77–80.

je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem. Međutim, primena subjektivnog merila naknade ne bi smela da se ograniči na taj slučaj, budući da opšte načelo integralne naknade nalaže da se subjektivno merilo naknade štete na stvari primeni uvek kada se naknadom odmerenom prema prometnoj vrednosti stvari oštećenik ne može postaviti u onu imovinsku poziciju u kojoj bi se nalazio da mu nije pričinjena šteta. Ako se pravilo iz čl. 189, st 4 ZOO razume kao norma o subjektivnom odmeravanju štete na stvari koja je prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom, to bi *a contrario* značilo da u svim ostalim situacijama oštećenik ima pravo samo na naknadu prema prometnoj vrednosti stvari, pa i onda kada se tako odmerenom naknadom ne postiže potpuna reparacija. Ako pravilo iz čl. 189, st. 2 ZOO nije ništa više od posebnog pravila o odmeravanju naknade imovinske štete u slučaju da je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom, onda to pravilo treba brisati, budući da načelo integralne naknade već nalaže da se oštećeniku dosudi naknada u iznosu koji je dovoljan da se on postavi u onu imovinsku poziciju u kojoj bi bio da mu nije pričinjena šteta.

4. ODGOVORNOST ZA DRUGOGA

Sledeće pitanje koje se otvara u vezi sa tumačenjem i primenom pravila o odmeravanju naknade kada je stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, odnosi se na mogućnost njegove primene u slučaju da jedno lice, po pravilima o građanskopravnoj odgovornosti za drugoga, odgovara za štetu koju je neko drugi prouzrokovao umišljajnim krivičnim delom. To pitanje nije razmatrano u domaćoj teoriji odštetnog prava, a Vrhovni sud Srbije je 2004. godine smatrao da se naknada štete u povećanom obimu može zahtevati samo od lica koje je štetu prouzrokovalo umišljajnim krivičnim delom, ne i od drugoga.⁵¹ Problem važenja odredbe čl. 189, st. 4 ZOO u slučaju odgovornosti za drugoga postoji bez obzira na to da li se sporna odredba odnosi na poseban oblik moralne štete ili na subjektivizovano odmeravanje stvarne štete.

Ustanova odgovornosti za drugoga podrazumeva da se pojmovi štetnika i odgovornog lica razdvoje, pa se kao štetnik kvalifikuje onaj ko je svojom radnjom doveo do štete, a kao odgovorno lice onaj ko za štetnika odgovara. Treba naglasiti da kategorija odgovornosti za drugoga nije formirana prema pravnom osnovu. Ona može da bude subjektivna, objektivna ili zasnovana na pravičnosti. Kada je subjektivna, odgovornost za drugoga može da bude zasnovana na pretpostavljenoj ili na dokazanoj krivici. Ako se prihvati da se pravilo o odmeravanju naknade prema vrednosti koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika može primeniti i kada za štetu koju je štetnik prouzrokovao umišljajnim krivičnim delom odgovara neko drugi, onda na primenu tog pravila ne bi trebalo da utiče osnov odgovornosti za drugoga.

Štetnik može biti objektivno odgovoran za štetu koju je prouzrokovao krivičnim delom, pa pravilo iz čl. 189, st. 1 ZOO može da važi i prema takvom štetniku. Pored toga, odgovorno lice može biti objektivno odgovorno za štetu koju štetnik

51 Rešenje Vrhovnog suda Srbije, Rev. I 2749/2004 od 25.11.2004. godine, baza sudskih odluka *Pra-grafLex*.

prouzrokuje krivičnim delom. Recimo, poslodavac odgovara za štetu koju zaposleni prouzrokuje trećem licu na radu ili u vezi sa radom. Ta odgovornost kvalifikuje se kao objektivna, budući da je krivica samog poslodavca pravno irelevantna. Neposredna odgovornost zaposlenog prema trećem licu može se zasnovati na dokazanoj nameri. U tom slučaju, odgovornost poslodavca i zaposlenog je solidarna, a pravilo o subjektivnoj proceni naknade stvarne štete može da važi prema obojici. Pritom, nije od značaja to što odgovorno lice u nekim slučajevima ne može biti subjekat krivičnog dela.

Da sumiramo. Sudovi mogu da primene pravilo iz čl. 189, st 4 ZOO prema svakom za štetu odgovornom licu, (1) nezavisno od osnova njegove odgovornosti za štetu (a to mogu da budu krivica, stvoreni ili održavani rizik ili pravičnost), (2) bez obzira na to da li odgovorno lice odgovara za sebe ili za drugoga,⁵² (3) isključivo kada je šteta pričinjena umišljajnim krivičnim delom. Intenzitet društvene opasnosti izazvane krivičnim delom može da bude od značaja za primenu pravila o subjektivnoj proceni naknade stvarne štete, budući da je pravilo iz čl. 189, st 4 ZOO formulisano kao ovlašćenje a ne kao dužnost suda.

Primena pravila o odmeravanju naknade štete se ni na jednom mestu u Zakonu o obligacionim odnosima ne uslovljava pravnom prirodom vanugovorne odgovornosti, odnosno time da u konkretnom slučaju bude reč o subjektivnoj ili objektivnoj odgovornosti, odgovornosti za posledice vlastitog čina ili odgovornosti za drugoga. Kada su ispunjeni uslovi za zasnivanje odgovornosti za drugoga, oštećenik ima potraživanje naknade štete prema odgovornom licu, nezavisno od toga da li je sam štetnik odgovoran i da li odgovorno lice koje isplati naknadu stiče regresni zahtev prema štetniku.

Osnovni cilj odnosno svrha odgovornosti za pričinjenu štetu sastoji se u postavljanju oštećenika u imovinskopravnu poziciju u kojoj bi se nalazio da mu šteta nije pričinjena, odnosno u tome da se oštećeniku pruže materijalna dobra koja će mu omogućiti da, pribavljanjem kakvog zadovoljstva po sopstvenom izboru, lakše podnese moralni gubitak koji mu je konačno nanet i koji se ne može popraviti.⁵³ Ovo su interesi oštećenika bez obzira na to ko ima da podnese konačne imovinskopravne efekte štetnog događaja. Ustanovom odgovornosti pravni poredak štiti određene privatne interese oštećenika, što posredno zadovoljava i neke šire, društvene interese kao što su učvršćivanje društvenog reda i prevencija antisocijalnog ponašanja.⁵⁴

52 Kao odgovorno lice mogu da se kvalifikuju (1) sam štetnik koji odgovara za posledice vlastitog čina, ako taj čin ujedno predstavlja krivično delo, (2) neko drugo lice koje odgovara za takvog štetnika po pravilima o odgovornosti za drugoga, (3) imalac opasne stvari ili lice koje obavlja opasnu delatnost, ako se upotreba opasne stvari (uključujući ostavljanje opasne stvari u određenom položaju) ili vršenje opasne delatnosti u konkretnom slučaju kvalifikuju kao krivično delo. Tu dolaze u obzir i (1) imalac opasne stvari koji je odgovoran za to što mu je stvar protivpravno oduzeta, ako se njegovo propuštanje da stvar obezbedi kvalifikuje kao krivično delo, kao i (2) imalac opasne stvari koji je propustio da skrene pažnju na skriveno svojstvo ili manu stvari licu kome je poverio stvar da se njome služi, ili licu koje je inače dužno da nadgleda stvar, ako se to propuštanje kvalifikuje kao krivično delo.

53 Više o svrsi ustanove odgovornosti za pričinjenu štetu, a posebno odgovornosti koja se zasniva na krivici, vid. M. Karanić Mirić, *Krivica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, 301 i dalje.

54 A. Tunc /1999/: *La responsabilité civile*, 2e éd., Economica, Paris, 133.

Opisani interesi ne menjaju se u zavisnosti od toga na koga pada obaveza naknade štete. Na njihov značaj ne utiče to što naknadu isplaćuje neko drugi (odgovorno lice u konstrukciji odgovornosti za drugoga, osiguravač), a ne sam štetnik. Drugim rečima, pravilima o subjektivnoj proceni stvarne štete pruža se jača zaštita oštećeniku kojem je šteta prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom. Oštećenik bi trebalo da ima pravo na takvu zaštitu bez obzira na to ko je, u krajnjem ishodu, dužan da mu naknadi štetu – štetnik, lice koje odgovara za štetnika ili osiguravač.

Treba naglasiti da se širim tumačenjem odredbe čl. 189, st. 4 ZOO ne širi krug potencijalno odgovornih lica. Od tumačenja te odredbe ne zavisi odgovor na pitanje ko može da odgovara, već samo na koji način se procenjuje iznos koji duguju lica koja su svakako odgovorna.

Na kraju, pravilo iz čl. 189, st. 1 ZOO je u određenom smislu retributivno. Ono ukazuje na poseban odnos pravnog poretka prema licu koje umišljajnim krivičnim delom drugome nanese štetu. Isti, poseban, odnos može, prema proceni suda, da zaslužuje i onaj ko za takvog štetnika odgovara. Ako je zakonodavac smatrao da postoje razlozi da jedno lice bez vlastite krivice odgovara za štetu koju prouzrokuje neko drugi, onda nema mesta za apriornu bolecivost sudova u pogledu obima te odgovornosti. Ako odsustvo krivice odgovornog lica ne utiče na postojanje njegove odgovornosti, onda ne treba nužno da utiče ni na obim naknade koju ono duguje.

5. POSTOJANJE UMIŠLJAJNOG KRIVIČNOG DELA KAO PRETHODNO PITANJE

Uslovi za odmeravanje naknade štete prema subjektivnom kriterijumu iz čl. 189, st. 4 ZOO su sledeći: (1) oštećenik je pretrpeo stvarnu štetu u obliku uništenja ili oštećenja neke stvari koja mu pripada, (2) stvar je uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, (3) zadovoljeni su uslovi za zasnivanje građansko-pravne odgovornosti za štetu. U pogledu primene subjektivnog merila za odmeravanje naknade na koju oštećenik ima pravo, postojanje umišljajnog krivičnog dela za parnični sud predstavlja prethodno (prejudicijalno, incidentno) pitanje. Reč je o pitanju postoji li jedan pravni odnos koji nije predmet spora, ali od koga zavisi meritorna odluka parničnog suda.⁵⁵ Ono logički prethodi rešenju merituma, odnosno odluci o osnovanosti tužbenog zahteva.⁵⁶ Reč je o pitanju koje je samo podobno da bude glavno pitanje u nekom drugom postupku.⁵⁷

Parnični sud vezan je presudom krivičnog suda kojom je o stvari koja za parnični sud predstavlja prethodno pitanje odlučeno kao o glavnoj stvari. Drugim rečima, kada postoji pravnosnažna osuđujuća ili oslobađajuća presuda krivičnog suda, ona

55 B. Poznić /2009/: *Komentar Zakona o parničnom postupku. Prema tekstu Zakona iz 1976. sa dočnijim izmenama i dopunama*, Službeni glasnik, Beograd, 58. Vid. takođe: B. Poznić /1991/: *Uticao krivične presude na parnicu, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br. 1–3, 249–263.

56 A. Jakšić /2008/: *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu / Službeni glasnik, Beograd, 417. O mešovitom sistemu rešavanja prethodnog pitanja koji je prihvaćen u srpskom pravu, vid. takođe kod A. Jakšića, *op. cit.*, 418–420.

57 B. Poznić /1999/: *Prethodno pitanje –u*: B. Poznić, V. Rakić Vodinelić, *Građansko procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd 1999, 218.

proizvodi dejstvo materijalne pravnosnažnosti, pa parnični sud ne može samostalno da utvrđuje postojanje krivičnog dela, nego je vezan takvom presudom krivičnog suda. Pravnosnažna osuđujuća presuda krivičnog suda obavezuje parnični sud da razmotri primenu subjektivnog merila odnosno da ispita da li je uništena ili oštećena stvar imala posebnu vrednost za oštećenika. Da razmotri primenu subjektivnog merila, a ne nužno da ga primeni, stoga što sud može (a ne mora!) da proceni štetu prema subjektivnom merilu, kada je ona prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom. Pravnosnažna oslobađajuća presuda krivičnog suda obavezuje parnični sud da primeni opšte pravilo o odmeravanju naknade štete prema prometnoj vrednosti oštećene ili uništene stvari.

Kada o prethodnom pitanju nije pravnosnažno odlučeno, odnosno kada ne postoje ni osuđujuća niti oslobađajuća odluka krivičnog suda, parnični sud može samostalno da odluči o prethodnom pitanju, ili da prekine postupak i sačeka ishod krivičnog postupka koji je u toku.⁵⁸ Ovlašćenje da odluči o postojanju krivičnog dela dato je parničnom sudu iz razloga ekonomičnosti, kako bi se izbeglo dugo čekanje na pravnosnažnu odluku krivičnog suda o osnovanosti optužbe.

Dakle, parnični sud može da odlučuje o postojanju krivičnog dela kao prethodnom pitanju samo ako ne postoji pravnosnažna presuda kojom se krivični sud izjasnio o osnovanosti optužbe.⁵⁹ To može da bude slučaj (1) kada krivični postupak nije ni pokrenut, ili (2) kada je krivični postupak pokrenut, ali još uvek nije okončan, ili (3) kada je krivični postupak vođen i okončan odbijajućom presudom.⁶⁰ Ako krivični sud naknadno pravnosnažno reši o osnovanosti optužbe, stranka može, u roku od trideset dana od dana kada joj je dostavljena krivična presuda, da podnese predlog za ponavljanje pravnosnažno okončanog parničnog postupka.⁶¹ Ako je krivični postupak pravnosnažno okončan odbijajućom presudom, parnični sud ne može da prekine postupak, već samo da odluči o postojanju krivičnog dela kao o

58 B. Poznić, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, 58. Vid. Čl. 12 Zakona o parničnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 125/04 i 111/09. Na koji će od ova dva načina parnični sud da postupa, stvar je ocene celishodnosti. B. Poznić, „Prethodno pitanje“, 209. Isto: A. Jakšić, *op. cit.*, 419. Prema čl. 253, st. 1 Zakonika o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS* br. 46/06, 49/07, 122/08, 72/09 i 76/10, svi državni organi, organi teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javna preduzeća i ustanove dužni su da prijave krivična dela za koja se goni po službenoj dužnosti, o kojima su obavješteni ili za njih saznaju na drugi način.

59 Kada je presuda krivičnog suda ukinuta povodom vanrednog pravnog leka, za parnični sud to je isto kao da ne postoji pravnosnažna odluka krivičnog suda kojom se krivični sud izjasnio o osnovanosti optužbe. Kada je presuda krivičnog suda preinačena, parnični sud je vezan konačnim izjašnjenjem krivičnog suda o osnovanosti optužbe. Akt amnestije ili pomilovanja nakon donošenja osuđujuće krivične presude nemaju uticaja na primenu pravila o subjektivizovanoj proceni naknade stvarne štete.

60 Presudu kojom se optužba odbija sud će izreći ako je tužilac od započinjanja do završetka glavnog pretresa odustao od optužbe ili je oštećeni odustao od predloga za gonjenje; ako je optuženi za isto delo već pravnosnažno osuđen, oslobođen optužbe ili je optužba protiv njega pravnosnažno odbijena ili je krivični postupak protiv njega rešenjem pravnosnažno obustavljen; ako je optuženi aktom amnestije ili pomilovanja oslobođen od krivičnog gonjenja; ako se krivično gonjenje ne može preduzeti zbog zastarelosti, ili neke druge okolnosti koja trajno isključuje krivično gonjenje. Čl. 378 Zakonika o krivičnom postupku.

61 Vid. čl. 422, st. 1, tač. 8 i čl. 424, st. 1, tač. 5 Zakona o parničnom postupku.

prethodnom pitanju.⁶² Izuzetak u tom smislu postoji kada krivični sud izrekne odbijajuću presudu zbog toga što je optuženi za isto delo već pravnosnažno osuđen ili oslobođen optužbe. Tada parnični sud neće biti slobodan da odlučuje o postojanju krivičnog dela kao prethodnom pitanju, nego će biti vezan postojećom pravnosnažnom osuđujućom odnosno oslobađajućom presudom krivičnog suda.

Pojedini autori smatraju da parnični sud može da primeni pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO jedino ako postoji pravnosnažna presuda krivičnog suda kojom se štetnik osuđuje za krivično delo učinjeno sa umišljajem.⁶³ Neki smatraju da parnični sud nije vezan oslobađajućom presudom krivičnog suda.⁶⁴ Ovi stavovi posledica su propuštanja da se uoči da pravnosnažna krivična presuda može da utiče na građansko-pravni spor u dve različite situacije o kojima je pisao Poznić:⁶⁵

(1) Kada su krivičnom presudom utvrđene činjenice od kojih zavisi osnovanost tužbenog zahteva u parničnom postupku, parnični sud vezan je osuđujućom presudom krivičnog suda, dok oslobađajućom krivičnom presudom nije vezan.⁶⁶ Takav je slučaj kada jedan životni događaj dovodi do pokretanja i krivičnog i parničnog postupka. Kada su utvrđenja krivičnog suda o tom događaju sadržana u osuđujućoj presudi, onda ta utvrđenja obavezuju parnični sud. Primera radi, ako štetnik izazove saobraćajnu nesreću prolaskom kroz crveno svetlo, onda je parnični sud vezan utvrđenjem krivičnog suda o okolnostima tog događaja, koje je sadržano u pravnosnažnoj osuđujućoj presudi. Ako je utvrđenje o okolnostima istog događaja sadržano u pravnosnažnoj oslobađajućoj presudi krivičnog suda, ono ne vezuje parnični sud.

(2) Drugačije je kada postojanje krivičnog dela predstavlja jedan od elemenata činjeničnog stanja iz koga po zakonu nastaje ili prestaje subjektivno pravo o kojem odlučuje parnični sud. Takav je slučaj mogućnost iz čl. 189, st. 4 ZOO, da sud odredi naknadu prema vrednosti koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika.⁶⁷

Pravno dejstvo odluke parničnog suda o postojanju krivičnog dela ograničeno je na postupak u kome je ta odluka doneta. Odluka o prethodnom pitanju ne proizvodi dejstvo materijalne pravnosnažnosti.⁶⁸ Ona se unosi u razloge parnične presude, a ne u njenu izreku, te nije obuhvaćena pravnom snagom presude. Budući da je značaj odluke parničnog suda o postojanju krivičnog dela kao prethodnom pitanju ograničen na postupak koji pred tim sudom teče, ta odluka ne može da dovede do toga da se štetnik oglasi krivim, niti da mu se izrekne krivična sankcija, niti da on snosi posledice osude za krivično delo.

62 B. Poznić, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, 59.

63 Ž. S. Đorđević, *Obligaciono pravo*, 475. Antić smatra da je osuđujuća krivična presuda *conditio sine qua non* usvajanja odštetnog zahteva oštećenog. Vid. O. Antić, *op. cit.*, 474.

64 Ž. S. Đorđević, *op. cit.*, 496–497. Razlozi koje Ž. S. Đorđević navodi jesu različitost principa na kojima počivaju građanskopravna i krivičnopravna odgovornost i različitost shvatanja o krivici u građanskom i krivičnom pravu. Međutim, ako iz toga proizlazila da oslobađajuća presuda krivičnog suda ne vezuje parnični sud, onda bi isto moralo da važi za osuđujuću presudu krivičnog suda.

65 B. Poznić, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, 45–46 i 58–59.

66 Čl. 13 Zakona o parničnom postupku.

67 Tako i: J. Salma, *op. cit.*, 605.

68 B. Poznić, *Komentar Zakona o parničnom postupku*, 59, B. Poznić, *Prethodno pitanje*, 209, A. Jakšić, *op. cit.*, 420.

Ako do zaključenja glavne rasprave tužilac podnese incidentni (prejudicijalni) zahtev za utvrđenje uslovljavajućeg odnosa, odnosno ako do istog trenutka tuženi podnese prejudicijalnu protivtužbu, prethodno pitanje dobija značaj predmeta spora pred parničnim sudom. U tom slučaju, odluka o uslovljavajućem odnosu biće obuhvaćena pravnom snagom presude. Međutim, do toga ne može da dođe ako parnični sud nije nadležan da o prethodnom pitanju odlučuje kao o predmetu posebnog spora. Drugim rečima, prethodno pitanje postojanja umišljajnog krivičnog dela nije građanskopravne prirode, parnični sud o njemu ne može odlučivati kao o predmetu posebnog spora, pa zato odluka parničnog suda o tom pitanju ne može imati dejstvo materijalne pravnosnažnosti ni po incidentnom zahtevu tužioca odnosno protivtužbi tuženog.

6. ZAKLJUČAK

Ako je neka oštećenikova stvar uništena ili oštećena krivičnim delom učinjenim sa umišljajem, sud može da odredi visinu naknade štete prema vrednosti koju je ta stvar imala za oštećenika (čl. 189, st. 4 ZOO). U domaćoj teoriji sporno je da li se tim pravilom u srpsko pravo uvodi poseban oblik moralne štete (duševni bol zbog uništenja ili oštećenja stvari), ili se samo propisuje subjektivno merilo naknade stvarne štete. Mesto koje je zakonodavac namenio izloženom pravilu, način na koji ga je formulisao, kao i način na koji zakonodavac inače propisuje oblike moralne štete i (izuzetno) uvodi retributivne elemente u srpsko odštetno pravo, govore u prilog tome da je ovde reč o posebnom merilu naknade stvarne štete. To je u skladu da skorašnjim stavom Vrhovnog suda Srbije i sa shvatanjima jednog broja domaćih autora.

Međutim, primenu subjektivnog merila naknade štete ne treba ograničiti na slučaj kada je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom, budući da opšte načelo integralne naknade nalaže da se odstupi od opšteg pravila o odmeravanju naknade uvek kada se naknadom odmerenom prema prometnoj vrednosti stvari oštećenik ne može postaviti u imovinsku poziciju u kojoj bi se nalazio da mu nije pričinjena šteta. Ako se pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO razume kao norma o subjektivnom odmeravanju štete na stvari koja je prouzrokovana umišljajnim krivičnim delom, to bi *a contrario* značilo da u svim ostalim situacijama oštećenik ima pravo samo na naknadu prema prometnoj vrednosti stvari, pa i onda kada se tako odmerenom naknadom ne postigne potpuna reparacija. Ako pravilo iz čl. 189, st. 2 ZOO nije ništa više od posebnog pravila o odmeravanju naknade imovinske štete u slučaju da je stvar uništena ili oštećena umišljajnim krivičnim delom, onda bi to pravilo trebalo brisati, budući da načelo integralne naknade već nalaže da se oštećeniku dosudi naknada u iznosu koji je dovoljan da se on postavi u onu imovinsku poziciju u kojoj bi bio da mu nije pričinjena šteta, bez obzira na to da li je šteta prouzrokovana krivičnim delom. S druge strane, ako odredbu čl. 189, st. 4 ZOO treba razumeti kao pravilo kojim se propisuje poseban oblik moralne štete, a to je duševni bol zbog uništenja ili oštećenja stvari, onda ga treba preformulisati, tako da bude jasno da se ona odnosi na afekcionu, sentimentalnu vrednost koju je uništena ili oštećena stvar imala za oštećenika, a ne na oštećenikov osujećeni subjektivni ekonomski interes. Pored toga, tu odredbu treba premestiti u osek zakona koji se tiče naknade moralne štete.

Drugo pitanje je da li se pravilo iz čl. 189, st. 4 ZOO odnosi samo na slučaj kada za štetu odgovara onaj ko ju je prouzrokovao, ili i onda kada se za štetu odgovara po pravilima o odgovornosti za drugoga. Treba uzeti da sud može da primeni to pravilo kako prema štetniku koji je štetu prouzrokovao umišljajnim krivičnim delom, tako prema licu koje za takvog štetnika odgovara.

Na kraju, kada je reč o primeni pravila iz čl. 189, st. 4 ZOO, postojanje krivičnog dela učinjenog sa umišljajem predstavlja prethodno pitanje za parnični sud. Taj sud je ovlašćen da u parničnom postupku rešava o postojanju krivičnog dela kao o prethodnom pitanju, izuzev ako postoji pravosnažna presuda kojom se krivični sud izjasnio o osnovanosti optužbe. Budući da postojanje krivičnog dela učinjenog sa umišljajem u postupku za naknadu štete predstavlja prethodno pitanje, u tom slučaju odstupa se od pravila iz čl. 13 Zakona o parničnom postupku, pa je parnični sud vezan pravosnažnom presudom krivičnog suda ne samo kada je ona osuđujuća, nego i kada je oslobađajuća. Dejstvo odluke parničnog suda o postojanju umišljajnog krivičnog dela ograničeno je na postupak u kome je doneta, pa se tom odlukom ne povređuje ustavom garantovana pretpostavka nevinosti.

LITERATURA

- Antić O. /2008/: *Obligaciono pravo*, Pravni fakultet u Beogradu / Službeni glasnik, Beograd
- Coleman J. L. /1992/: *A Mixed Conception of Corrective Justice*, Iowa Law Review 77
- Coleman J. L. /1994/: *Tort Liability and the Limits of Corrective Justice*, u: J. L. Coleman and A. Buchanan (eds.), *In harm's way*, Cambridge University Press, Cambridge
- Coutant-Lapalus C. /2002/: *Le principe de la réparation intégrale en droit privé*, Institut de droit des affaires, Presses universitaires d'Aix-en-Provence, Aix-en-Provence
- Galland-Carval S. /2001/: France –u: Magnus U. (ed.), *Unification of Tort Law: Damages*, Principles of European Tort Law, vol. 5, Kluwer Law International, The Hague/London/Boston
- Đorđević Ž. S. /1987/ –u: Đorđević Ž. S., Stanković V. S., *Obligaciono pravo*, Naučna knjiga, Beograd
- Đorđević Ž. /1995/: Naknada (čl. 185–198), u: Perović S. (ur.), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd
- Jakšić A. /2008/: *Građansko procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu / Službeni glasnik, Beograd
- Jourdain P. /1990/: Chroniques: Responsabilité civile, *Revue trimestrielle de droit civil*
- Karanikić Mirić M. /2009/: Pretpostavka krivice u građanskom pravu, *Pravni život*, br. 11
- Karanikić Mirić M. /2009/: *Krivicica kao osnov deliktne odgovornosti u građanskom pravu*, predgovor napisao Miodrag Orlić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd
- Klarić P. D. /2003/: Pravna osnova odgovornosti za štetu –u: *Odštetno pravo*, Narodne novine, Zagreb
- Konstantinović M. /1969/: *Obligaciono pravo. Beleške sa predavanja*, Savez studenata Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd
- Konstantinović M. /1992/: Osnov odgovornosti za prouzrokovanu štetu, *Pravni život*, br. 9–10
- Konstantinović M., *Obligacije i ugovori. Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima /1996/*: Službeni list, Beograd

- Loza B. /2000/: *Obligaciono pravo*, Službeni glasnik, Beograd
- Perović S. /1995/: *Predgovor. Zakon o obligacionim odnosima*, Službeni list, Beograd
- Steininger B. C. /2006/: *New Austrian Tort Law Draft* –u: Koziol H., Steininger B. C. (eds.), *Yearbook on European Tort and Insurance Law 2005*, Springer, Vienna, New York
- Perović S. /2004/: Osnov ugovorne i deliktne odgovornosti, *Pravni život*, br. 3–4
- Poznić B. /1991/: Uticaj krivične presude na parnicu, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* br. 1–3
- Poznić B. /1999/: Prethodno pitanje –u: Poznić B., Rakić Vodinec V., *Građansko procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd 1999
- Poznić B. /2009/: *Komentar Zakona o parničnom postupku. Prema tekstu Zakona iz 1976. sa docnijim izmenama i dopunama*, Službeni glasnik, Beograd
- Radišić J. /1998/: Razgraničenje imovinske i neimovinske štete, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1–3
- Radišić J. /2007/: *Obligaciono pravo. Opšti deo*, Nomos, Beograd
- Stanković O. /1968/: *Novčana naknada neimovinske štete*, Savremena administracija, Beograd
- Starck B. /1996/: *Obligations – Responsabilité délictuelle*, Cinquième édition par Henri Roland et Laurent Boyer, Litec, Paris
- Toroman M. /1969/: *Odmeravanje naknade štete u građanskom pravu*, Institut za uporedno pravo, Beograd
- Toroman M. /1983/: Naknada (čl. 185–209), –u: Blagojević B. T., Krulj V. (ur.), *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd
- Tunc A. /1999/: *La responsabilité civile*, 2e éd., Economica, Paris
- Weinrib E. J. /1987/: *Causation and Wrongdoing*, *Chicago-Kent Law Review* 63
- Werro F. /2003/: Art. 41–61 CO –u: Werro F., Thévenoz L., *Commentaire romand du Code des obligations I*, Helbing & Lichtenhahn, Basel
- Austrijski građanski zakonik /1921/*: preveo Dragoljub Arandelović, II izdanje, Prosveta, Beograd
- Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, 2/1987
- Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju /1990/*: fototipsko izdanje sa originala iz 1939. godine, Beograd
- Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru /1980/*: fototipsko izdanje sa originala iz 1888. godine, Obod, Cetinje
- Zbirka sudskih odluka /1963/*: knjiga VIII, sveska 3, odluka br. 333
- Zbirka sudskih odluka /1957/*: knjiga II, sveska 2, odluka br. 369

Marija Karanikić Mirić

University of Belgrade Faculty of Law

CALCULATION OF DAMAGES IN CASE OF DAMAGE TO OR LOSS OF A THING CAUSED BY CRIMINAL ACT

SUMMARY

Under Art. 189, para. 4 of Serbian Law on Obligations (LoO), if a thing is damaged or destroyed by an intentional criminal act, the court may calculate and award damages according to the value the thing had for the damaged party. Some issues

regarding understanding and application of this rule remained unresolved both in the Serbian legal doctrine, and in the practice of Serbian courts. The first question is whether the aforesaid rule relates to (1) a special, subjective method of calculation of damages in case of patrimonial damage, more precisely damage to, or destruction of a corporeal thing, or to (2) pain and suffering due to damage to, or loss of a thing, which may only qualify as a type of moral, non-patrimonial damage. Secondly, there is no conclusive answer as to the question of applicability of Art. 189, para. 4 LoO in the event of vicarious liability. And thirdly, there is an open question of whether civil courts may decide on the existence of an intentional criminal act as a preliminary issue or not, and if they may, then under what conditions. Firstly, the author maintains that there are strong arguments to uphold the idea that Art. 189, para. 4 LoO lays down a special, subjective method of calculation of patrimonial damage, but doubts the need of keeping such rule in the context of principle of integral compensation, which is one of the fundamental principles of Serbian tort law. On the second matter, the author supports the idea that the aforesaid rule should also apply in the event of vicarious liability, that is against a person liable for the consequences of the wrongdoer's actions, irrespective of grounds of their civil liabilities. In the end, the author maintains that question of whether an intentional criminal act was performed by the wrongdoer or not, may be resolved before civil courts as a preliminary issue, except for the case where criminal court has already decided on the merits, *i.e.* handed down either a condemnatory, or a verdict of acquittal.

Key words: Calculation of damages according to subjective criterion, pain and suffering in relation to loss of corporeal thing (*Pretium affectionis*), vicarious liability, intentional criminal act as preliminary issue in civil proceedings.